

УДК [94(477):327(44)]"2014/2022"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.01.126>

УКРАЇНА В ОФІЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (2014—2022)

Богдана СИПКО

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3136-9340>

кандидатка історичних наук, доцентка,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра нової та сучасної історії зарубіжних країн,
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: bogdanasytko@gmail.com

У статті на основі стенограм заяв і інтерв'ю французьких президентів і міністрів закордонних справ розглянуто місце України в офіційному дискурсі Республіки. З'ясовано, що інтерес до України посилюється під час Революції гідності 2013—2014 рр. Зворушені волею українців до змін, а головне прагнучи зберегти стабільність, Франція та ФРН стали ініціаторами підписання 21 лютого 2014 р. угоди між владою й опозицією в Україні. В умовах російської агресії в Криму та на Донбасі Франція залишалася прихильницею ведення діалогу з Росією, для чого й було започатковано т. зв. «Нормандський формат», у рамках якого було укладено Мінські угоди 2014—2015 рр. Реальних результатів франко-німецькі ініціативи не принесли, але щоразу на міжнародній арені підтверджувалася повага до суверенітету України у міжнародно-визначених кордонах. Аж до широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. Франція вважала малоімовірною нову російську агресію щодо України та наголошувала на недовірі системи європейської безпеки без участі Росії. Але роль України після 2015 р. все рідше подавалася як буферна зона між РФ і ЄС.

Мета статті — проаналізувати, як змінювалася офіційна риторика лідерів та міністрів закордонних справ республіки щодо України протягом 2013—2022 років.

У роботі використовуються загальнонаукові методи аналізу та синтезу, а також спеціально-наукові порівняльно-історичний та хронологічний методи. Автор дотримується принципу історизму.

Ключові слова: анексія, війна, Мінські угоди, Нормандський формат, офіційні заяви, російська агресія, Україна, Французька Республіка.

Bogdana SYPKO

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3136-9340>

Candidate of History, Docent,

The Ivan Franko National University of Lviv,

Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries,

1, Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: bogdanasytko@gmail.com

UKRAINE IN THE OFFICIAL DISCOURSE OF FRENCH REPUBLIC (2014—2022)

Introduction. For a long period, the issue of Ukraine wasn't a priority for the Republic. It was discussed exclusively in the context of French interests: nuclear security, a buffer zone between Russia and the West and potential markets for French products.

Problem Statement. In 2014 a new stage began in the relations between official Paris and Kyiv, which is characterized by great intensity. The sources of the study consist of transcripts of official statements and speeches, available on the French government portal *Vie publique*.

Purpose is to analyze how the official rhetoric of the leaders and the foreign ministers of the Republic regarding Ukraine changed in 2013—2022.

Methods. The general scientific methods of analysis and synthesis, as well as special scientific comparative-historical and chronological methods are used in the work. The author adheres to the principle of historicism.

Results. France and Germany initiated the signing of the agreement between the government and the opposition in Ukraine on February 21, 2014. In the conditions of Russian aggression in Crimea and Donbas, France remained a supporter of dialogue with Russia, in the so-called «Normandy format», within the framework of which the Minsk agreements of 2014—2015 were concluded. These initiatives did not bring real results, but respect for the sovereignty of Ukraine within internationally recognized borders was confirmed every time on the international arena. Until the large-scale invasion on February 24, 2022, France considered new Russian aggression against Ukraine unlikely and emphasized the ineffectiveness of the European security system without Russia's participation. But after 2015, Ukraine's role was less presented as a buffer zone between the Russian Federation and the EU.

Conclusion. The French priorities regarding Ukraine are as follows: first, to stop the conflict in the east of Ukraine so that it does not spread to other regions; secondly, to prevent the destabilization and disintegration of Ukraine and the deterioration of its socio-economic situation; thirdly, to strengthen Ukraine through reforms; fourthly, to support the transformation of Ukraine in accordance with the European model, but not to rush its admission to the EU.

Keywords: annexation, war, Minsk agreements, Normandy format, official statements, Russian aggression, Ukraine, French Republic.

Вступ. Процес офіційного визнання України Французькою Республікою, який розпочався 27 грудня 1991 р., увінчався 14 лютого 1996 р. ратифікацією Національною Асамблеєю Франції Договору про взаєморозуміння та співробітництво. Зволікання з ратифікацією пояснюється вичікуванням, коли Україна стане «безпечним» (приєднання 5 грудня 1994 р. до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї) і «надійним» (вступ 9 листопада 1995 р. до Ради Європи) співрозмовником [1, с. 780—781]. Тривалий період питання України не було для Республіки пріоритетним. Його обговорювали виключно в контексті французьких інтересів: ядерна безпека (як зброя, так і «мирний» атом), буферна зона між Росією та Заходом, потенційні ринки збуту для французької продукції, а також країна з великим населенням, яку можна залучити у французьку сферу впливу.

Тому до зими 2013—2014 рр. Україна в офіційних заявах глави держави та представників уряду згадувалася дуже спорадично й у контексті окремих самітів, учасницею яких була наша держава. Так, 9 липня 1997 р., виступаючи на Мадридському саміті НАТО, коли було підписано Хартію про особливе партнерство Північноатлантичного Альянсу з Україною, президент Франції Жак Ширак (1995—2007) наголосив, що *«підписуючи цю хартію, ми простягаємо руку великому партнеру, який продемонстрував свою відповідальність та відданість миру. Свідченням чого є приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї»* [2]. 15 вересня 2000 р. на саміті Європейського союзу Ж. Ширак підкреслив, що Україна — це Європа, завдяки своїй географії, культурі, історії, а головне тому, що вона робить значний внесок у стабільність та безпеку континенту. Особливо французького президента втішила обіцянка Леоніда Кучми (1994—2005) остаточно закрити Чорнобильську АЕС з 15 грудня 2000 р. [3]. Тобто питання України згадувалося виключно в контексті французьких безпекових інтересів.

Навіть після Помаранчевої революції 2004 р., коли українці продемонстрували волю до захисту демократії та прихильність європейським цінностям, риторика Франції залишалася дуже обережною. Здійснюючи візит у Польщу в січні 2006 р. та відповідаючи на запитання журналіста про те,

чи зможе Україна хоча б у далекій перспективі стати членом ЄС, делегований міністр з європейських справ Катрін Колонна делікатно зауважила, що ЄС і Україна мають свою програму дій і партнерства, яка відповідає поточним потребам України та сучасному баченню ЄС [4].

У квітні 2008 р. на Бухарестському саміті НАТО через французьку та німецьку позицію Україна та Грузія не отримали план дій для набуття членства. А вже у вересні 2008 р. у Парижі відбувся черговий саміт Україна — ЄС, на якому тодішній глава Франції Ніколя Саркозі (2007—2012) наголосив, що Франція хоче поглиблення співпраці з Україною, у подальшому готується угода про асоціацію, а об'єднана Європа готова до діалогу про безвізовий режим. На обережне запитання журналіста, чи не стане Україна наступною після Грузії жертвою російської агресії, Н. Саркозі заспокійливо відповів, що не бачить жодних передумов, що така проблема може коли-небудь постати. Також показово, що французький президент на окреслення подій у Грузії в серпні 2008 р. використав термін «криза», а не «агресія» чи хоча б «конфлікт» [5].

У 2010—2011 рр. французькі сенатори серед іншого обговорювали питання зрілості українського політикуму. Так, в інформаційному звіті № 448, підготовленому для комісії з європейських справ, читаємо, що *«сьогодні Україна є демократією, але вразливою, бо політичні лідери продемонстрували свою безвідповідальність. [...] Україна вже демократія, але ще не права держава»* [6, р. 10—13]. Тут же знаходимо тезу про «поділену країну» (географічний розлам на Правобережну та Лівобережну Україну, лінгвістичний на українськомовних і російськомовних, політичний на прозахідних і проросійських), якою й пояснюють рішення Бухарестського саміту 2008 р. Схожу конотацію має й звіт № 692, у якому стверджується, що в Україні великі прагнення — підтвердити демократичну ідентичність, розвинути економічний потенціал, у майбутньому приєднатися до ЄС, але дії президента Віктора Януковича (2010—2014) та його оточення викликають застереження [7, р. 7].

Дослідник українсько-французьких відносин політолог Роман Серов слушно зауважив, що 2014 р. розпочався новий етап у взаєминах офіційного Парижа та Києва, який характеризується величез-

ною інтенсивністю, відносини президентів і урядів обох країн досягли високого ступеня політичної єдності та взаєморозуміння [8, с. 185]. Але ознайомлення з сучасними українськими дослідженнями дотичної проблематики показало, що вони написані на українських джерелах без урахування франкомовних ресурсів [8; 9; 10]. Тому вважаємо, що вивчення інтерпретації українського питання в офіційному дискурсі Французької Республіки має як суспільно-політичну, так і наукову *актуальність*.

Відповідно, *метою* пропонованої статті є проаналізувати, як змінювалася офіційна риторика лідерів Франції та міністрів закордонних справ Республіки щодо України в період від початку кривавого придушення Революції гідності 30 листопада 2013 р. до широкомасштабного вторгнення Російської федерації 24 лютого 2022 р. Мета конкретизована у завданнях: з'ясувати, як змінювалася оцінка ситуації, виокремити події, які стали переломними у французьких підходах, відстежити початок переосмислення місця України та Росії у системі європейської безпеки, пояснити пієтет Франції до Нормандського формату та Мінських угод. *Джерельну базу* дослідження становлять стенограми офіційних заяв і виступів, доступні на електронному французькому урядовому порталі *Vie publique*.

У роботі використовуються загальнонаукові *методи* аналізу та синтезу, а також спеціально-наукові порівняльно-історичний та хронологічний методи. Автор дотримується принципу історизму.

Основна частина. На Вільнюському саміті Європейського союзу в листопаді 2013 р. режим В. Януковича відмовився підписувати підготовану та заздалегідь узгоджену угоду про асоціацію з ЄС, що дало поштовх початку Революції Гідності. Вже 30 листопада були зафіксовані масові випадки побиття правоохоронцями мирних маніфестантів у Києві. 3 грудня з'явилося комюніке президента Франсуа Олланда (2012—2017), в якому він висловив стурбованість «подіями, які відбуваються в Києві в останні дні», а також засудив жорстокість, яка призвела до поранень маніфестантів, поліцейських і журналістів. Торкнувся президент і причин, які спровокували конфлікт, зазначивши, що ЄС був готовий підписати з Україною угоду про асоціацію у повазі до принципів і умов, що визначають східне партнерство [11]. 5 грудня міністр у європейських справах Тьєрі Репентен (2013—2014), який відвідав Київ у рамках конференції ОБСЄ, зустрівся з маніфестантами, які цілодобово перебували на Майдані Незалежності. У результаті, закликав українську владу утримуватися від насильства, бо протест носив мирну форму, а також просив дві сторони повернутися до діалогу. Показово, що вже на цій стадії простежуємо констатацію Францією російського впливу на ситуацію — Т. Репентен підтвердив, що ЄС і досі відкрите до підписання угоди про асоціацію, яка «нічим не загрожує Росії» [12].

Але режим Януковича не шукав компромісів, і ситуація продовжувала загострюватися. 23 січня 2014 р. Ф. Олланд видав декларацію, в якій гостро засудив жорстокість проти мирних маніфестантів у Києві: «велика країна, якою є Україна, яка хоче реалізуватися на європейській арені, повинна припинити такі дії». Президент закликав українську владу шукати шляхів діалогу та примирення [13]. Міністр закордонних справ Лоран Фабіус (2012—2016), який підтримував телефонний зв'язок із одним із лідерів української опозиції Віталієм Кличком, 24 січня викликав українського посла, щоби висловити йому обурення діями влади. Впродовж січня — початку лютого французькі діячі наголошували, що єдиним виходом зі ситуації є діалог і деескалація. В цей же час почав складатися французько-німецький тандем Лорана Фабіуса та Вальтера Штайнмайєра, які намагалися виступити посередниками у врегулюванні ситуації. Також показово, що в такій здавалось би внутрішньо-українській ситуації, Республіка намагалася заспокоїти Російську Федерацію: «Не можна казати, що Україна буде або з РФ, або з ЄС. Україна межує з обома, така реальність» [14]. Цей аргумент про неможливість усунути з обговорення українських реалій Росію повторюватиметься в офіційних французьких заявах аж до лютого 2022 р.

1 лютого 2014 р. в рамках безпекової конференції Л. Фабіус зустрівся у Мюнхені з лідерами української опозиції й українським міністром закордонних справ, вислухав бачення обох сторін, і констатував, що «українська ситуація загострюється», а урядові заклики ввести режим надзвичайного стану ні до чого доброго не приведуть, єдиний вихід — негайне припинення жорстокості, а в подальшому проведення вільних і прозорих виборів [15]. Тобто,

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 1 (169), 2023

французька влада сподівалася, що Революція Гідності може розвиватися за тим же сценарієм, що й Помаранчева революція. 4 лютого Л. Фабіус визнав, що Росія використовує гроші (15 млрд доларів), як важіль впливу на українську владу, але продовжував переконувати Кремль, що він зацікавлений у стабільності України, а угода про асоціацію не становить жодної загрози для Москви: «*угода про асоціацію — це вибір не Європи чи Росії, а українського народу. І якщо український народ обере цей шлях, це буде добре і для Росії. Бо слабка Україна нікому не потрібна*» [16].

19 лютого Ф. Олланд і А. Меркель заговорили про можливість введення санкцій щодо ініціаторів вбивства демонстрантів у Києві: «*ми не можемо залишатися пасивними щодо того, що відбувається у Європі, бо Україна не в ЄС, але в Європі*», але сумнівалися, чи можна вводити санкції конкретно проти президента Януковича [17]. Цього ж дня Л. Фабіус назвав росіян «*стороною цього конфлікту*», який забрав життя щонайменше 26 осіб, а наступного вирушив до Києва у складі делегації ЄС, щоби спробувати схилити сторони до укладення угоди. Місія глав французького, німецького та польського МЗС увінчалася підписанням 21 лютого 2014 р. угоди між В. Януковичем, В. Кличком, О. Тягнибоком і А. Яценюком, яка передбачала скасування поправок до Конституції, створення уряду національної єдності, прийняття до вересня 2014 р. плану реформ, які би врівноважували владу президента, Верховної ради та уряду, проведення президентських виборів до грудня 2014 р., а також проведення розслідування щодо вчиненої жорстокості [18]. Відзначимо, що Франція в подальшому неодноразово підкреслюватиме зусилля Лорана Фабіуса, докладені для підписання цієї угоди, та наголошуватиме, що саме завдяки цьому вдалося уникнути громадянської війни в Україні в лютому 2014 р., а сам міністр згадуватиме важку та тривожну «*атмосферу бункера*», яка супроводжувала делегацію в Києві 20—21 лютого.

З 23 лютого, коли стало зрозуміло, що В. Янукович покинув свій пост, і в Україні розпочалося формування нового уряду, офіційний Париж наголошував, що головне, що в країні спокійна ситуація, а нова більшість має понад 300 голосів, тому зможе приймати всі необхідні рішення, і висловлював спо-

дівання, що в уряд буде залучено представників різних політичних сил. Ключовими поняттями для подальшого розвитку України визначалися демократія, єдність, цілісність, солідарність та відсутність жорстокості. Франція розуміла важке економічне становище України та передбачала, що фінансову допомогу Києву нададуть Міжнародний валютний фонд, ЄС і РФ. Однак, оскільки Росія не визнавала легітимною нову владу, тому вже з 23 лютого Франція почала апелювати до необхідності збереження територіальної цілісності України. Ці заяви робилися як на рівні глави держави, так і міністерства закордонних справ [19; 20].

28 лютого з'явилася спільна заява французького, німецького та польського МЗС, в якій не лише оголошувалася підтримка українському перехідному уряду, а й підкреслювалася необхідність особливу увагу приділити східним і південним регіонам, зокрема меншинам і мовним питанням, а також висловлювалася стурбованість нестабільною ситуацією в Криму [21]. 1 березня Ф. Олланду довелося вже відкрито говорити про фактор Росії у подіях на Кримському півострові. Зокрема, глава держави висловив дуже глибоку стурбованість рішенням Ради федерації РФ дозволити спрямування російської армії в Україну, що становить реальну загрозу територіальній цілісності та суверенітету. У розмовах з Бараком Обамою, Херманом ван Ромпеем і Ангелою Меркель, Франсуа Олланд наголосив на необхідності не лише зберегти територіальну цілісність України, а й підтримати український уряд у проведенні виборів. Але Київ мав враховувати інтереси різноманітних спільнот, які мешкають в Україні, а також поважати зв'язки, які пов'язують державу з Росією [22]. Тобто критика російських дій була дуже обережною, а Україна й надалі розглядалася як держава, яка не може вийти з фарватеру російського впливу.

Засуджуючи російську військову ескалацію, найкращий вихід із ситуації Л. Фабіус вбачав у прямій угоді між Україною та РФ, або за посередництва ООН або ОБСЄ. Оскільки рішення Росії суперечило принципам «великої вісімки», пропонував скасувати червневу зустріч цієї неформальної групи у Сочі, якщо доти Росія не відмовиться від своїх хибних кроків. Цікаво, що 3 березня Лоран Фабіус вперше назвав оточення В. Януковича «бандою»,

говорячи про можливість розширення санкцій щодо них [23]. Попри констатацію російської військової інтервенції в Крим Франція не лише заперечувала навіть гіпотетичну можливість військової допомоги Україні, а й не була готовою скасувати угоди 2011 р. на постачання Росії двох вертольотоносців «Містраль», які будувалися у Сен-Назері.

4 березня Тьєрі Репентен передчасно зрадив наказу Путіна військам повернутися в казарми, вбачаючи у цьому реакцію на консолідовану позицію ЄС щодо Криму, висловлену 3 березня: Кримський півострів український від 1954 р., і саме українці мають вирішувати його подальшу долю, а російські війська, навіть якщо на них немає знаків розрізнення, повинні негайно повернутися в пункти постійної дислокації. Франція відкидала ідею проведення референдуму в Криму до президентських виборів 25 травня [24].

6 березня Л. Фабіус оголосив, що вдалося погодити з росіянами утворення контактної групи у складі росіян, українців, американців, французів і ОБСЄ. Показово, що можливість анексії Криму Росією лякала Францію не стільки у контексті наслідків для України, а як прецедент: *«якщо світ дозволить якомусь регіону приєднатися до іншої країни, причому ця ж країна це заохочувала, то про міжнародний мир і порядок можна забути»* [25]. Додаткове занепокоєння виникало через те, що за Будапештським меморандумом 1994 р. Україна відмовлялася від ядерної зброї в обмін на гарантії США, Великої Британії та РФ її територіальної цілісності. Чи не стане агресія проти України поштовхом для розповзання ядерної зброї світом у цілях самозахисту невеликих держав? [26].

У подальшому французька влада зосередилася на підтримці українського уряду, засудженні російських дій і закликах до деескалації. Особливі надії покладалися на президентські вибори 25 травня 2014 р. в Україні, оскільки легітимно обраний лідер держави будімо одразу зможе знайти вихід зі складної ситуації на півдні та сході країни. А до того часу необхідно «протриматися». У відповідь на нелегітимний кримський «референдум» про приєднання до РФ, 17 березня ЄС ввів санкції проти кримських й російських керівників, надіслав місію ОБСЄ в Україну та пообіцяв політичну, економічну та фінансову підтримку Києву [27]. 18 березня Франція засудила рішення РФ про анексію Криму, пообіцяла пра-

цювати з ЄС над новими санкціями, а Л. Фабіус навіть скасував запланований візит до Москви, але заперечив слова журналіста, що *«Путінська Росія є ворогом Франції»* [28].

Що ж мало стримати Росію? Санкції, застосування яких прив'язувалося до ескалації чи деескалації. Чільні французькі політики повторювали, що дипломатія й економіка йдуть пліч-о-пліч, і якщо Росія відмовиться від зазіхань, санкції одразу будуть згорнуті, а якщо ситуація загострюватиметься, то персональні обмеження будуть доповнені галузевими. Загалом, політика Франції щодо Росії, як і більшості країн ЄС, у цей період була надзвичайно обережною. Так, міністр оборони Жан-Ів Ле Дріан (2012—2017) так шукав аргумент на користь можливості передачі Росії «Містралів», що 20 березня заявив, що оскільки на них ще немає озброєння, то це *«цивільні судна»*, тим паче, що вони будуть кораблями управління [29].

Попри все, ситуація загострювалася, і бойові дії перекинулися на схід України, тому 15 квітня Лоран Фабіус мусів визнати, що *«причина загострення — Росія, і засудження, які висловили Франція та інші країни законні. Наша позиція жорстка та відповідальна. Ми визначили три рівні санкцій, і два вже застосовано. Ніхто не закликає воювати проти Росії. Треба вести діалог, але жорсткий. Необхідно переходити до економічних санкцій. Росія намагається зірвати або дискваліфікувати вибори 25 травня»* [30]. А як ми пам'ятаємо, належне проведення президентських виборів розглядалося французькою дипломатією, як ключовий елемент майбутньої деескалації. Тому 20 квітня Л. Фабіус вкотре наголошував, що всі зусилля міжнародної спільноти мають бути спрямовані на належне проведення виборів 25 травня. Міністр визнавав, що міжнародна спільнота все менше говорить про Крим, але не можна, щоби те, що трапилося в Криму, перекинулося на інші регіони України, тому щотижня вів телефонні розмови з російським колегою Сергієм Лавровим (2004—...). Попри постійні заяви Франції про підтримку суверенітету та територіальної цілісності, Л. Фабіус відзначав, що Париж допускає «федералізацію» України, але як автономізацію, а не розчленування [31].

Видається, що такі заяви робилися для полегшення діалогу з Москвою. Але м'яка позиція не допома-

гала. 5 травня Л. Фабіус констатував, що ситуація на сході України наближається до початку громадянської війни, і якщо президентські вибори 25 травня не зможуть нормально відбутися, ЄС буде змушений перейти до третього етапу санкцій. Цікаво, що в цьому ж інтерв'ю глава французького МЗС визнав, що російське вето блокує роботу Ради безпеки ООН, а тому добре було б її реформувати [32]. У спільній заяві з А. Меркель, 10 травня Ф. Олланд сформулював такі найближчі пріоритети для України: проведення президентських виборів під контролем ОБСЄ, деескалація, національний діалог, конституційний процес і економічна співпраця [33]. За день до очікуваних виборів, 24 травня у телефонній розмові з В. Путіним Ф. Олланд добився від нього обіцянки визнати вибір українського народу та працювати з новою владою.

28 травня 2014 р. Ф. Олланд офіційно привітав Петра Порошенка з перемогою (2014—2019) та підкреслив, що його обрання «*відкриває шлях мирного виходу з кризи в Україні*», а також висловив сподівання на проведення економічних і політичних реформ [34]. Новообраного президента запросили на 6 червня 2014 р. на пам'ятну церемонію щодо висадки союзницьких військ у Нормандії в 1944 р. Зустріч із Путіним, яка відбулася під час цих урочистостей, започаткувала т. зв. «Нормандський формат» переговорів — Україна, РФ, Франція та ФРН. Саме взаємодія у рамках «Нормандського формату» стане ключовою в риториці французької дипломатії в контексті пошуку шляхів розв'язання конфлікту в Україні.

Закономірно, що Франція 20 червня привітала мирний план президента Порошенка, який складався з 14 пунктів, а також одностороннє припинення вогню на Донбасі на сім днів, а 22 червня просила Путіна відновити переговори та створити умови для відновлення контролю на українсько-російському кордоні, щоби запобігти проникненню зброї та бойовиків на територію України. Телефонні розмови у Нормандському форматі відбувалися у червні — липні практично щодня, і комюніке про них були однотипними. Наприклад, 30 червня за посередництва Меркель і Олланда, Порошенко та Путін погодилися спільно працювати над такими пунктами: укладення угоди про взаємне припинення війни між українською владою та сепаратистами; встанов-

лення ефективного контролю за кордонами з допомогою ОБСЄ; звільнення заручників обома сторонами за попередньо складеними списками; організація тристоронніх переговорів [35].

Збиття малайзійського боїнга МН17 поблизу Тореца Донецької області 17 липня 2014 р. збурило європейське суспільство, відтак французька влада мусіла реагувати. Держсекретар з європейських справ Арлем Дезір (2014—2017) наголосив на тому, що Франція, перш ніж кого-небудь звинувачувати, вимагає провести належне розслідування, оскільки «*якщо літак збили українські проросійські сепаратисти, то зробити це вони могли виключно з російської зброї*» [36]. Відзначимо, що саме після збиття пасажирського літака французькі діячі почали робити заяви про можливість скасувати передачу Росії «Містраля», та й то йшлося лише про другий вертольотоносець, бо перший був оплачений авансом.

Попри те, що Франція скептично ставилася до заяв Росії про альтруїстичні мотиви спрямування на Донбас гуманітарних конвоїв (Л. Фабіус навіть порівнював їх із троянським конем) і закликала узгоджувати їх з українським урядом і Міжнародним комітетом Червоного хреста (МКЧХ), до реальної конфронтації Париж не був готовим. Дуже показовими були слова держсекретаря з питань ветеранів і політики пам'яті Кадера Аріфа (2012—2014), сказані в інтерв'ю 14 серпня 2014 р.: «*Не можна переривати діалог з нашими друзями росіянами. Треба, щоби в Україні встановилася демократія, а Росія залишалася великою державою*» [37]. Тобто, попри всі злочини та порушення міжнародного права, які вчиняла Москва, Франція намагалася зберегти репутацію та позиції Росії, як великої держави, цим і пояснюється настільки обережне запровадження санкцій у 2014 р. Окрім того, українське питання було не єдиним на порядку денному французької дипломатії, значно більше на бережну Орсе турбувала ситуація в Малі, Центрально-африканській республіці, а також виклики ІДІЛ. Тому в контексті України просто шукали шляхів деескалації. При тому необхідне було таке рішення, яке би дозволило зберегти видимість дотримання міжнародного права, і водночас не дратувало Росію, яка впливала на конфлікти і в інших куточках світу.

І такою можливістю, на думку Франції, стали перші Мінські угоди від 5 вересня 2014 р. Напередодні

Мінської зустрічі з Меркель, Порошенком і Путіним, Олланд прийняв політичне рішення не передавати Росії жодного «Містраля», оскільки «це військові кораблі, і безпекова ситуація не дозволяє цього зробити. Необхідно, щоб утвердився режим тиші, а між Україною та Росією була досягнута політична згода» [38]. Мінські угоди передбачали цілий ряд зобов'язань України та Росії, гарантими виконання яких були Франція та ФРН, але передумовою для їх втілення були дотримання режиму припинення вогню всіма сторонами, контроль українсько-російського кордону та звільнення заручників. Після підписання цього документу французька дипломатія впродовж років наголошувала на його важливості та безальтернативності, а також закликала негайно виконати попередні вимоги та переходити до реалізації політичної складової, тобто децентралізації України та зміни виборчого законодавства, щоби «врахувати інтереси всього населення держави».

17 жовтня у Мілані відбувалася чергова зустріч у Нормандському форматі на найвищому рівні. За результатами якої Ф. Олланд нагадав, що необхідно дотримуватися режиму припинення вогню, а також календарного плану Мінських угод і відновити територіальну цілісність і суверенітет України, оскільки «ситуація тисне на всіх: на українців, які потерпають від важкої гуманітарної ситуації, на Росію, на яку тиснуть санкції, бо вона не виконала передбаченого. Тисне на Європу, бо економічні санкції впливають і на неї. Тисне на світ, бо впливає на глобальні ринки» [39]. Але побажання не перетворювалися у конкретні результати. Попри демократично проведені парламентські вибори 26 жовтня 2014 р., на які французький політик теж покладав великі надії, наприкінці листопада Арлем Дезір мусів констатувати, що ситуація в Україні тільки погіршується, вона втрачає території, а від укладення Мінських угод 5 вересня загинула вже понад тисяча осіб, і ця криза загрожує європейській безпеці [40]. Попри це Мінські угоди визначалися дорожньою картою, прийнятою всіма сторонами, щоби завершити кризу. А «єдиний шлях забезпечити стабільність та єдність України — це відновити хороші відносини з Росією».

І Ф. Олланд, і Л. Фабіус розуміли, що виконання Мінських угод провалюється через саботаж ро-

сійської сторони, зокрема В. Путіна, але не могли, чи не хотіли нічого з цим робити. Французький президент лише відзначав, що його російський колега надмірно згадає історію, в той час, як варто дивитися у майбутнє [41]. Попри побоювання Росії, в одному з інтерв'ю 8 січня 2015 р. Л. Фабіус дозволив собі іронізувати над офіційною Москвою: «Анексуючи Крим, президент Путін попав під міжнародні санкції. Але що розумного було б в оголошенні війни Росії? Абсурд! Ми хочемо деескалації та виконання Мінських угод. Ми хочемо, щоб Україна стала мостом між РФ і ЄС. [...] Чи є Володимир Путін людиною слова? У схожих обставинах Франсуа Міттеран сказав мені, що займатися міжнародною політикою — це не апіорі довіряти іншому, а зробити так, щоб інший мусів дотримуватися своїх зобов'язань. Цей підхід для Росії, Ірану та інших» [42]. Тобто попри визнання могутності, Росія вже на початку 2015 р. була віднесена до переліку країн, яким не варто довіряти.

На початку лютого 2015 р. А. Меркель та Ф. Олланд, побоюючись, що є «ризик війни на брамі Європи», здійснили поїздки до Києва та Москви. За словами французького президента, вони підготували з українцями текст нової угоди, а тоді довго обговорювали її з Путіним, застерігаючи Росію від можливої ізоляції від Європи. На цих основах 11 лютого в Мінську відбувся новий саміт лідерів Нормандського формату, який призвів до підписання нових Мінських угод, які конкретизували попередні. Але навіть їх ініціатор Ф. Олланд визнавав, що домовленість дуже крихка, режим припинення вогню почне діяти лише в неділю 15 лютого вночі, та й загалом сумнівався, чи контактна група з сепаратистами ратифікує цей документ. Попри все, він відзначив, що сам факт 17-годинних переговорів важливий, бо вперше чотири сторони так довго спілкувалися й обговорювали всі пункти, зокрема відведення важкого озброєння, децентралізацію, вибори у східних регіонах, конституційну реформу, контроль над кордоном і відновлення банківської системи на тимчасово непідконтрольних Києву територіях [43]. Цікавий коментар дав Лоран Фабіус, який зізнався, що основу тексту готували вони з Вальтером Штайнмайєром, а безпосередньо під час переговорів у Мінську в Україну вїхало 50 російських танків, що «не дивно, оскільки напередодні перемир'я кожен хоче

урвати якомога більше». Також глава французького МЗС відзначив, що П. Порошенку не просто, оскільки він легітимно обраний, поміркований, але мусить рахуватися з громадською думкою, яка подеколи хоче «розвалити Росію» [44]. І чому в Україні на другий рік війни були поширені такі настрої? Офіційний Париж не хотів цього зрозуміти.

24 лютого 2015 р. на зустрічі глав МЗС у Нормандському форматі вирішено обдумати механізм нагляду за дотриманням Мінських угод 2, зокрема попросили посилення Моніторингової місії ОБСЄ, зокрема надавати їй доступ всюди, де вона попросить. На початку березня 2015 р. прийнято рішення збільшити до тисячі осіб штат ОБСЄ на території України. Також показово, що вже в 2015 р. в офіційних французьких заявах фіксувалося невдоволення роботою МКЧХ, зокрема відсутність доступу до заручників, утримуваних сепаратистами. Але й у квітні Л. Фабіус був стурбований відсутністю прогресу у виконанні Мінських угод, зокрема у політичній частині, про що постійно нагадував українському та російському колегам. Попри логічність української позиції про те, що місцеві вибори на Донбасі відбудуться лише тоді, коли там не буде сепаратистів, Франція відкидала її як таку, що суперечить духу Мінських угод. Щоб досягти хоч якогось прогресу, наприкінці квітня було створено чотири робочі групи з безпеки, політичних, економічних питань, а також біженців і переміщених осіб, і в середині травня Ф. Олланд висловлював сподівання, що вони якомога швидше продемонструють свою результативність [45].

Франція регулярно закликала до чіткого дотримання Мінських угод як Україною, так і Росією, та періодично робила Москві «останнє китайське попередження», яке, щоправда, не мало жодних наслідків: «Франція не наївна у відносинах з Росією. Треба нагадувати, що не можна безкарно порушувати свої обіцянки. Ми працюємо над тим, щоби в найближчі дні в Україні замовкла зброя, і були проведені вибори, відповідно до українського законодавства. А над українсько-російським кордоном врешті було встановлено контроль. Але росіяни часто роблять вигляд, що не впливають на сепаратистів» [46]. Діставалося й Україні, яка, на думку Франції, гальмувала обіцяну децентралізацію. Так, за словами Л. Фабіуса, в Україні було дві основні проблеми — по-перше, важке озброєння не

було достатньо відведене, і, по-друге, щоби дотримуватися Мінських угод і звільнити кордон необхідно спочатку провести вибори, а це вимагає зміни Конституції, для чого потрібно щонайменше 300 голосів депутатів, а такої підтримки ця ініціатива у Верховній раді не має [47].

Врешті, 2 жовтня 2015 р. у Парижі зібрався черговий саміт лідерів Нормандського формату. Після цілоденного обговорення виконання Мінських угод наголосили на чотирьох вимірах:

1) Безпека. Відведення як важкого, так і легкого озброєння. ОБСЄ має отримати доступ до всієї території України аж до кордону;

2) Політичний процес. Необхідно належно провести місцеві вибори, для чого потрібен новий виборчий закон;

3) Гуманітарний. На Донбасі мають активніше діяти МКЧХ та «Лікарі без кордонів»;

4) Економічний. Насамперед газове питання, яке вимагало негайного вирішення. Газовий шантаж Росією неприпустимий [48]. Напередодні новорічних свят лідери у телефонному режимі вкотре підтвердили необхідність виконання Мінських угод, а також доручили міністрам закордонних справ до лютого 2016 р. підготувати звіт про їх реалізацію [49].

Відтак 22 лютого 2016 р. новий глава МЗС Жан-Марк Айро (2016—2017), який тільки-но вступив на посаду, відзначав величезний шмат роботи, який здійснили В. Штайнмайєр і його попередник Л. Фабіус, але мусив констатувати, що виконання Мінських угод запізнюється [50]. Тому цього ж вечора Айро та Штайнмайєр вирушили до Києва, аби «не допустити найгіршого сценарію для України — залишитися в існуючому стані з половинчастими реформами та безперспективною ситуацією на Донбасі». Результатом поїздки стала нова зустріч глав МЗС Нормандського формату 3 березня у Парижі, яка вкотре увінчалася повторюваними закликами: консолідувати ефективний режим припинення вогню на Донбасі, розробити порядок проведення місцевих виборів і гарантувати їх безпеку, до 30 квітня 2016 р. звільнити всіх заручників, а поки гарантувати МКЧХ доступ до них [51].

Закономірно, що конкретних результатів ця зустріч також не принесла, тому в квітні Франція вітала призначення нового українського прем'єра Володимира Гройсмана (2016—2019), на якого поклада-

лися надії прискорення виконання взятих у Мінську зобов'язань. Впродовж весни — літа Нормандський формат працював у телефонному режимі як на рівні глав держав, так і МЗС, в основному у формі розмов Франція + ФРН і Україна, Франція + ФРН і РФ. 14—15 вересня Айро та Штайнмайер знову прибули до Києва, наголосивши, що вони не союзники чи контролери, а друзі, але попередили що в контексті Мінських угод немає «плану Б», тому їх виконання обов'язкове, але дуже запізнюється [52]. Ж.-М. Айро висловив сподівання, що наступного тижня Україна та Росія під контролем ОБСЄ підпишуть безпекову угоду, суть якої полягатиме у відведенні з конкретної території всіх військових сил, паралельно з чим український уряд має презентувати законопроект про місцеві вибори на Донбасі. Такими пілотними зонами в подальшому визначили Станицю Луганську та Золоте в Луганській області, а також Петрівське в Донецькій області.

Маючи хоч якийсь результат, 19 жовтня 2016 р. у Берліні зібрали черговий саміт глав держав у Нормандському форматі, який вкотре констатував необхідність прогресу з безпекових, гуманітарних і політичних питань. 29 листопада на міністерській зустрічі у Мінську Айро заспокоював, що *«маленькими кроками, але ми рухаємося вперед»*, проте потрібно ще багато зусиль і терпіння для помітних результатів [53]. Але й у квітні 2017 р. Франсуа Олланд констатував, що чергова зустріч радників відбулася у Мінську без конкретних результатів, тому закликав всі сторони дотримуватися режиму припинення вогню, щоби створити умови для вирішення політичних питань, бо альтернативи Нормандському формату немає [54]. Але наскільки можна «довіряти» проросійським силам за кілька днів продемонстрував інцидент із патрулем місії ОБСЄ, внаслідок якого один інспектор загинув, а двоє були поранені.

У травні 2017 р. у Франції обрали нового президента Еммануеля Макрона (2017—), який не лише вирішив продовжити Нормандський формат, а й постановив знайти підхід до Володимира Путіна. Так, під час візиту російського колеги у Версаль 29 травня 2017 р. Макрон зробив короткий екскурс в історію франко-російських взаємин, наголосивши на значенні візиту Петра Великого. З того, що французький президент заявив, що жодне з важливих міжнародних питань сьогодні не може вирішувати-

ся без обговорення з Росією [55], ставало зрозуміло, що в українському питанні Париж ще менше тиснутиме на Москву. Під час візиту П. Порошенка в Париж 26 червня Е. Макрон також згадав про роль Анни Київської в історії Франції та підтвердив позицію Республіки щодо підтримки суверенітету України у міжнародно визнаних кордонах. Зрозумівши французькі настрої, РФ устами Лаврова у вересні 2017 р. запропонувала розгорнути на Донбасі окрім місії ОБСЄ ще й сили ООН, на що новий французький міністр закордонних справ Жан-Ів Ле Дріан (2017—2022) дипломатично заявив, що Франція мусить це обдумати [56]. Єдиним підсумком роботи Нормандського формату в 2017 р. стало рішення Тристоронньої групи (Україна, РФ і ОБСЄ) від 23 грудня, за яким було звільнено понад 300 затриманих, відповідно, Франція закликала продовжити цю ініціативу.

22—23 березня 2018 р. Ж.-І. Ле Дріан здійснив офіційний візит в Україну, під час якого виголосив вже ритуальну формулу про те, що Франція підтримує суверенітет і територіальну цілісність України та ніколи не визнає анексії Криму. Міністр висловив занепокоєння тим, що на Донбасі щотижня гинуть люди, а тому: *«Росія повинна забезпечити тривале припинення вогню, але й Україна не може забувати власні зобов'язання в контексті Мінських угод»* [57]. Оскільки Росія не поспішала що-небудь виконувати, Ле Дріан припустив, що санкції проти неї лише посилюватимуться. При чому, на думку офіційного Парижу, рецепт виходу з кризи простий: ефективно дотримуватися режиму припинення вогню, виборчий процес на Донбасі й автономія цього регіону в складі України. Як бачимо, Донбас турбував Францію, насамперед як чинник дестабілізації на європейському континенті, бо щодо Криму, який Росія анексувала, обмежувалися засудженням і санкціями, але плану дій не пропонували.

24—25 травня під час візиту до Санкт-Петербурга Макрон зробив черговий екскурс в історію, зокрема згадав про візит де Голля в Ленінград 1966 р., Петра Великого, Достоевського та Пушкіна, оскільки *«РФ і Франція мають спільне минуле та теперішнє, бо є постійними членами Ради безпеки ООН»*. А тому мирне врегулювання кризи на Донбасі є ключовим для повернення довірливих відносин між Росією і Європейським Союзом, і *«якщо ми*

хочемо покласти край цьому конфлікту, то наступні місяці будуть вирішальними» [58]. Тому, щоби підготувати новий саміт Нормандської четвірки, Ж.-І. Ле Дріан і новий глава дипломатичного відомства ФРН Гайко Маас (2018—2021) активізували роботу й оприлюднили в червні 2018 р. шість програмних пунктів:

1) Всі сторони мають дотримуватися тривалого режиму припинення вогню;

2) Відведення важкого озброєння, виведення військ із пілотних зон і початок розмінування території під контролем ОБСЄ;

3) Критична інфраструктура на Донбасі має краще захищатися;

4) Гуманітарні заходи, покликані покращити становище цивільного населення, а також звільнення заручників;

5) Політичні питання, зокрема запровадження т. зв. «формули Штайнмайєра» (особливий статус Донбасу та проведення місцевих виборів);

6) Готовність працювати над параметрами місії ООН, якщо це дозволять Мінські угоди [59].

Тобто, як бачимо, для обговорення виносилося все більше російських пропозицій, які вели до послаблення української позиції та заохочували проросійські сили та Кремль до нових злочинів. 27 жовтня 2018 р. у зоні поза контролем українського уряду поблизу українсько-російського кордону ракетою земляповітря було знищено спостережний дрон ОБСЄ, який попередньо фіксував численні військові конвої, які в'їжджали на українську територію з російського боку. 11 листопада в деяких регіонах Донецької і Луганської областей всупереч попередженням міжнародної спільноти сепаратисти провели нелегітимні «вибори», які суперечили Мінським угодам. А 25 листопада 2018 р. всупереч всім нормам міжнародного права Росія захопила в Керченській протоці три українські кораблі (буксир і катери) та взяла в полон 24 моряків. Франція вкотре обмежилася висловленням засудження та закличками в першому випадку провести розслідування та покарати винних, в другому підтвердили повагу до суверенітету та територіальної цілісності України, а в третьому — вимагали негайно звільнити українських моряків, щоби «вони також могли провести свята з рідними» [60].

Перемога на президентських виборах Володимира Зеленського (2019—) навесні 2019 р. не зміни-

ла французьких підходів до українського питання. Держсекретар з європейських справ Амелі де Моншален, яка відвідала Україну, щоби взяти участь в інавгурації нового президента, відповідаючи на питання журналіста, чому Франція не ініціює виключення Росії з Ради Європи, якщо ця держава порушує базові принципи функціонування цієї організації, заявила, що в такому випадку російське населення було би позбавленим права звертатися до Європейського суду з прав людини [61]. Щойно 7 вересня 2019 р. Росія погодилася здійснити обмін 70 заручників, у результаті чого 24 українські моряки, захоплені в Керченській протоці ще восени 2018 р., змогли повернутися додому. На думку Ле Дріана, цей жест свідчив про бажання Росії й України відновити діалог. У найближчій перспективі, за його словами, пріоритет надаватиметься режиму припинення вогню, відведенню важкого озброєння, розмінуванню територій і нагальним гуманітарним ініціативам для населення Донбасу [62].

Здійснений обмін уможливив проведення 9 грудня 2019 р. у Парижі Нормандського саміту (перший після Берлінського жовтня 2016 р.) за участю В. Зеленського, Е. Макрона, А. Меркель та В. Путіна, який став останнім у цьому форматі, попри подальші зусилля Франції, ФРН і України. Еммануель Макрон назвав конфлікт на Донбасі «відкритою раною в серці європейського континенту», яка вже забрала понад 13 тисяч життів [63]. Але якихось конкретних рішень через неконструктивну позицію російської сторони саміт не прийняв, а тому учасники намітили на чотири наступні місяці план дій для міністрів закордонних справ, а після цього передбачали організувати нову зустріч на найвищому рівні. Підкреслювалося, що Мінські угоди залишаються основою для подальшої роботи. Україні вкотре нагадали про необхідність імплементувати «формулу Штайнмайєра» в національне законодавство. А Росію просили надати доступ МКЧХ до всіх заручників, чого вона, як і підконтрольні їй сепаратисти, виконувати не поспішала.

Французька сторона висловила співчуття Україні з приводу збиття пасажирського літака в повітряному просторі Ірану в січні 2020 р., а також запропонувала всебічну допомогу в проведенні розслідування. Пандемія коронавірусу, яка захопила європейський континент навесні 2020 р., на багато місяців

відсунула для Франції українське питання на другий план. За цей рік маємо мало офіційних заяв. Так, у спільній декларації від 30 березня французький і німецький міністри закордонних справ нагадали заклики генерального секретаря ООН Антоніо Гуттеріша запровадити на час пандемії режим тиші у всіх збройних конфліктах і запропонували застосувати цю схему щодо Донбасу. Також висловили стурбованість перешкодами, з якими з початку березня стикається моніторингова місія ОБСЄ на непідконтрольній Україні території [64]. Закономірно, що 30 квітня 2020 р. у відео-конференції міністрів закордонних справ Нормандського формату серед інших питань обговорювалися й заходи, спрямовані на запобігання поширенню коронавірусу на сході України [65].

26 лютого 2021 р. Жан-Ів Ле Дріан вітав приїзд у Париж свого українського колеги Дмитра Кулеби. Під час спільної прес-конференції дипломати зазначили, що досі працюють над реалізацією рішень Паризького саміту 2019 р. У цьому річницю анексії Криму Росією Франція наголосила, що ніколи її не визнає та завжди підтримуватиме суверенітет України у міжнародно визнаних кордонах [66]. У березні 2021 р. Республіка, як учасниця «великої сімки», підтримала українську ініціативу створити Кримську платформу для консолідації зусиль, а також засудила дестабілізацію Росією ситуації на Донбасі та порушення останньою Мінських угод. Також вкотре підкреслено, що «Росія є стороною конфлікту в східній Україні, а не посередницею» [67].

Від квітня 2021 р. фіксували масштабні переміщення російських військ вздовж українського кордону та в анексованому Криму, відповідно, Франція регулярно висловлювала стурбованість та вимагала пояснень від Росії «у зрозумілій формі». З цього часу телефонні дзвінки Е. Макрона до В. Путіна стають регулярними та тривалими в часі. За офіційною версією, обговорювалися необхідність деескалації на Донбасі, чітке дотримання Мінських угод і продовження діалогу в Нормандському форматі. Наприкінці квітня Ж.-І. Ле Дріан визнавав, що є багато непорозумінь з Росією, зокрема щодо переслідування опозиціонера Олексія Навального та «провокації щодо України, яка розпочалася анексією Криму». Але попри все у французьких дипломатів було «розуміння, що необхідно продовжувати говорити. Ми не віримо у бажання Росії вести вій-

ськові дії проти України» [68]. Проте навіть французька сторона погоджувалася, що йдеться вже не про підтримання Нормандського формату, а про його відновлення, бо з весни 2020 р. Росія його ігнорувала. Так, 15 листопада 2021 р. у спільному комюніке Дріан і Маас відзначали, що «сумно, що Росія відмовилася від зустрічі міністрів закордонних справ у Нормандському форматі. Тому звертатимемось до неї повторно. Бо від цього залежить забезпечення тривалого миру на Донбасі» [69]. Тобто, вже в 2021 р. Росія відкинула навіть видимість діалогу з Україною.

У цих умовах 9 грудня 2021 р. Франція привітала розмову Джо Байдена та В. Путіна та висловила сподівання на деескалацію на Донбасі. 10 грудня в розмові з Зеленським Макрон заручився підтримкою в контексті реанімації Нормандського формату, обіцяв узгодити всі питання з новим канцлером Олафом Шольцом (2021—), а тоді вкотре зателефонувати Путіну. 14 грудня французький президент просив російського колегу повернутися до Нормандського формату, а також зосередитися на реалізації гуманітарних ініціатив, зокрема звільнити заручників, відкрити пропускні пункти та відновити режим припинення вогню до різдвяно-новорічних свят [70]. Очікувано, що жодних результатів ці ініціативи не мали.

13 січня 2021 р., виступаючи після неформальної зустрічі міністрів закордонних справ ЄС, Ж.-І. Ле Дріан прокоментував заяву росіян, що вони не бачать користі в новому раунді переговорів із Заходом, при чому застеріг, що для Франції неприйнятне прагнення Росії повернутися до блокової структури за зразком 1990 р. Республіка готова до діалогу лише в контексті формування принципово нової системи, спроможної забезпечити стабільність і безпеку в Європі. Щодо України єдиний можливий формат переговорів — Нормандський, а в Мінських угодах передбачені всі необхідні моменти. Тому Шольц, Макрон і Зеленський хочуть продовжити діалог з Росією в цьому форматі [71]. Телефонні розмови Макрона та Путіна перейшли в щоденний режим.

18 лютого Ле Дріан і нова міністерка закордонних справ ФРН Анналена Бербок (2021—2022) висловили глибоку стурбованість порушенням режиму припинення вогню вздовж всієї лінії зіткнення на Донбасі та збільшенням кількості російських військ на укра-

їнських кордонах. Дипломати не бачили підстав для евакуації цивільного населення з Донецька та Луганська, яку розпочали проросійські сепаратисти. А тому привітали спробу спеціального представника ОБСЄ зібрати надзвичайну сесію Тристоронньої контактної групи, щоби заспокоїти ситуацію [72].

Але вже 19 лютого Франція закликала своїх громадян покинути територію України, апелюючи до постійного порушення режиму припинення війни та зростання напруженості. Наступного дня після телефонних розмов із Байденом і Путіним Макрон оприлюднив свою пропозицію провести міжнародний форум усіх сторін, дотичних до безпеки та стабільності у Європі. Американський і російський президенти попередньо погодилися взяти в ньому участь. Детальну програму мали підготувати при зустрічі 24 лютого (!) Ентоні Блінкен і Сергій Лавров «за умови, що Росія не вторгнеться в Україну» [73].

У подальшому з огляду на дії Росії ситуації погіршувалася, попри всі прагнення Франції будь-якою ціною відновити українсько-російський діалог. 21 лютого Еммануель Макрон засудив рішення Путіна визнати т. зв. ДНР і ЛНР і закликав негайно скликати РБ ООН і запровадити новий пакет санкцій проти Росії. Відкидаючи насмішки журналістів про постійні телефонні дзвінки французького президента до російського колеги, Ле Дріан сказав, що «Макрон не наївний, він знає цинізм Путіна» [74].

24 лютого 2022 р. очікувано для Заходу розпочалося російське повномасштабне вторгнення в Україну, а його розмах «протверезив» європейську, і в тому числі французьку, владу. Вперше Еммануель Макрон робив урочисте звернення до нації: «Французьки, французьки, дорогі співгромадяни! Цієї ночі Росія здійснила масовану військову атаку на Україну. Це є порушенням Статуту ООН. У цьому випробуванні Франція буде поряд з Україною. Я вітаю хоробрість і відданість українського президента, влади та народу. Їхня свобода — це наша свобода. Путін завдав удару не лише по Україні, а й по стабільності Європи. Рада Європи збереться ввечері у Брюсселі, у найближчій годині — НАТО. Ці події матимуть вплив на долі французів» [75]. Вперше пріоритет віддавався конкретним крокам, а не спробам відновити діалог у Нормандському форматі. Це показовіше змі-

на у сприйнятті Росії проявилася у декларації керівників «великої сімки»: «президент Путін повернув війну на європейський континент. Він перейшов на темний бік історії» [76]. Тобто акцент із пієтету перед «великою країною», який необхідно прощати «маленькі слабкості» переносився на необхідність протистояти глобальній загрозі європейській і загалом світовій безпеці.

Висновки. До кінця 2013 р. Україна перебувала на маргінесі інтересів французької дипломатії. Під час спорадичних зустрічей французькі можновладці підкреслювали значний економічний потенціал, який має Україна, але не поспішали поглиблювати співпрацю для його розвитку. Помаранчева революція 2004 р. на певний час викликала інтерес французької громадськості, а відтак і влади, але перемога В. Януковича на президентських виборах 2010 р. викликала розчарування та підтвердила припущення про те, що «Україна вже демократична, але ще не правова держава», тези про що знаходимо у звітах профільних комісій Сенату та Національної Асамблеї. Тому відносини з офіційним Києвом схвалювалися насамперед у контексті політики східного партнерства ЄС і можливого укладення угоди про асоціацію.

Несприйняття більшістю українського суспільства відмови від євроінтеграційної перспективи, яке здійснив режим Януковича в листопаді 2013 р., а, головне, готовність українців боротися за своє майбутнє, зворушили французів. І крім заяв із засудженням жорстокості щодо мирних маніфестантів, Франція вперше пробує виступити у ролі миротворця в Україні. У лютому 2014 р. вперше складається тандем Лорана Фабіуса та Вальтера Штайнмайєра, які пропонують українській владі й опозиції конкретний план дій, спрямований на деескалацію, який увінчався підписанням угоди 21 лютого 2014 р. Навесні 2014 р., ще не оговтавшись від Революції Гідності Україна стикається з російською агресією в Криму та на Донбасі.

Прагнучи запобігти поширенню нестабільності в Європі, Франція та ФРН намагаються локалізувати конфлікт і розв'язати його виключно дипломатичними інструментами. Так, 6 червня 2014 р. виник Нормандський формат взаємодії — на рівні глав держав або міністрів закордонних справ Франції, ФРН, України та РФ. Змінюватимуться його учасники з французького, німецького й українського боку, лише

Росію стабільно представлятимуть Путін і Лавров, але риторика залишатиметься наступною — неможливість військового вирішення проблеми та необхідність пошуку політичного порозуміння. Так із вересня 2004 р. почали складатися Мінські угоди, які були конкретизовані в 2015 р. та передбачали чіткий план безпекових і політичних дій. Але оскільки домовленості були компромісними та не задовольняли жодну зі сторін, їх виконання в основному залишалося на папері. Вдавалося реалізовувати лише вужчі ініціативи, пов'язані з нагальними потребами, як от введення тимчасового режиму припинення вогню, гуманітарні ініціативи на Донбасі, обмін заручниками. Щоби стимулювати виконання Мінських угод, Франція та ФРН періодично організовували саміти в Нормандському форматі, зокрема 17 жовтня 2014 р. у Мілані, 11 лютого 2015 р. у Мінську, 2 жовтня 2015 р. у Парижі, 19 жовтня 2016 р. у Берліні та 9 грудня 2019 р. у Парижі. Як бачимо, після 2016 р. намітилася тенденція, яка конкретизувалася в 2019 р., до ігнорування Росією Нормандського формату, попри всі зусилля Франції та Німеччини. Тому в офіційних французьких заявах Україна, на відміну від Росії, постає, як сторона, яка прихильна виконанню Мінських угод, попри затягування з реалізацією «формули Штайнмайєра». Також все рідше Україна подавалася як буферна зона між РФ і ЄС, а до 2015 р. така риторика була домінуючою.

Збиття на Донбасі пасажирського малайзійського літака змусило Францію переглянути свою позицію щодо можливості передачі Росії вертольотоносців «Містралів». Ф. Олланд, який після анексії Криму виправдовувався, що Париж мусить дотримуватися попередньо укладених контрактів, тепер таки наважився на політичне рішення, і російські моряки повернулися з Сен-Назеру без кораблів. Але навіть це не означало остаточного похолодання у відносинах Парижа та Москви. Франція продовжувала розглядати Росію, як могутню державу, а Еммануель Макрон змагався з Путіним в історичних екскурсах і щоразу частіше йому телефонував. Тому єдиний вихід з української «проблеми», «ситуації» чи «кризи», яку до 24 лютого 2022 р. й «конфліктом» не називали, не те, що «війною», подавався у пошуку діалогу з Кремлем, а для цього необхідно було контактувати у Нормандському форматі та продовжувати виконання Мінських угод. Оскільки від 2019 р. Росія від цього

відмовилася, її просто просили повернутися до діалогу. Широкомасштабна війна змінила баланс сил, але, на превеликий жаль, ймовірно, за інерцією, Франція періодично закликала відновити діалог і навіть зберегти «обличчя» російському диктатору.

1. Сипко Б. Суверенізація України крізь призму протоколів засідань Національної Асамблеї Франції. *Народознавчі зошити*. 2021. № 4 (160). С. 775—782. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2021.04.775>
2. *Discours de M. Jacques Chirac, Président de la République, sur le partenariat entre l'OTAN et l'Ukraine et sur la place de l'Ukraine au sein de l'Europe, Madrid le 9 juillet 1997*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/166379-discours-de-m-jacques-chirac-president-de-la-republique-sur-le-parten> (Consulté le 25.11.2022).
3. *Conférence de presse conjointe de M. Jacques Chirac, Président de la République, avec le Président de l'Ukraine et des représentants de l'Union européenne, sur les relations entre l'Union européenne et l'Ukraine, à Paris le 15 septembre 2000*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/144731-conference-de-presse-conjointe-de-m-jacques-chirac-president-de-la-rep> (Consulté le 25.11.2022).
4. *Entretien de Mme Catherine Colonna, ministre déléguée aux affaires européennes, avec RFI, sur les relations franco-polonaises, la construction européenne et sur les liens entre l'Ukraine et l'Union européenne, à Varsovie le 13 janvier 2006*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/160082-catherine-colonna-13012006-relations-franco-polonaises-ukraine-et-ue> (Consulté le 25.11.2022).
5. *Conférence de presse conjointe de MM. Nicolas Sarkozy, Président de la République, Viktor Ioutchenko, Président d'Ukraine, et Jose Manuel Barroso, Président de la Commission européenne, sur les relations entre l'Union européenne et l'Ukraine, à Paris le 9 septembre 2008*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/172237-conference-de-presse-conjointe-de-mm-nicolas-sarkozy-president-de-la-r> (Consulté le 25.11.2022).
6. *Rapport d'information № 448 fait au nom de la commission des affaires européennes sur les relations entre l'Union européenne et l'Ukraine. Session ordinaire 2009—2010*. Senat, 2010. 48 p.
7. *Rapport d'information № 692 fait au nom de la commission des affaires européennes sur les relations entre l'Union européenne et l'Ukraine. Session ordinaire 2010—2011*. Senat, 2011. 38 p.
8. Попков В., Серов Р. Українсько-французький дискурс: особливості інтерпретацій політичної реальності. *European Political and Law Discourse*. 2022. Vol. 8. Issue 1. P. 178—189. DOI: [10.46340/eppd.2021.8.1.22](https://doi.org/10.46340/eppd.2021.8.1.22)
9. Серов Р. Українсько-французький дискурс: інтерпретації політичної реальності в ЗМІ. *Політикус*. 2020. Вип. 1. С. 74—81. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020.1.12>

10. Турчин Я. Зовнішня політика Франції щодо України в умовах російсько-українського конфлікту. *Актуальні проблеми міжнародних відносин та зовнішньої політики. Збірник матеріалів III Регіональної науково-теоретичної конференції (Львів, 24 березня 2016)*. Львів: НУ ЛП, 2016. С. 122—126.
11. *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 2 décembre 2013, sur la situation en Ukraine*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/189750-presidence-de-la-republique-02122013-situation-en-ukraine> (Consulté le 26.11.2022).
12. *Déclaration de M. Thierry Repentin, ministre des affaires européennes, en réponse à une question sur la situation en Ukraine, au Sénat le 12 décembre 2013*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/189838-declaration-de-m-thierry-repentin-ministre-des-affaires-europeennes-e> (Consulté le 26.11.2022).
13. *Déclaration de M. François Hollande, Président de la République, sur la situation en Ukraine, à Paris le 23 janvier 2014*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190205-declaration-de-m-francois-hollande-president-de-la-republique-sur-la> (Consulté le 26.11.2022).
14. *Interview de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères, avec Europe 1 le 30 janvier 2014, sur les investissements étrangers en France, la situation en Ukraine et en Syrie, le nucléaire iranien et sur la France et les pays arabes*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190295-interview-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangees-avec-e> (Consulté le 26.11.2022).
15. *Déclaration de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères, sur la situation en Ukraine, à Paris le 1er février 2014*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190311-declaration-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangees-sur> (Consulté le 26.11.2022).
16. *Interview de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères, avec France Info le 4 février 2014, sur la situation en Centrafrique, en Syrie et en Ukraine*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190346-interview-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangees-avec-f> (Consulté le 26.11.2022).
17. *Conférence de presse conjointe de M. François Hollande, Président de la République, et Mme Angela Merkel, Chancelière de la République fédérale d'Allemagne, sur les relations franco-allemandes, la situation en Ukraine et sur la construction européenne, à Paris le 19 février 2014*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190456-conference-de-presse-conjointe-de-m-francois-hollande-president-de-la> (Consulté le 26.11.2022).
18. *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 21 février 2014, sur l'accord signé en Ukraine entre le président ukrainien et l'opposition*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190537-presidence-de-la-republique-21022014-accord-signé-en-ukraine> (Consulté le 27.11.2022).
19. *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 23 février 2014, sur la situation en Ukraine*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190545-communiqué-de-la-presidence-de-la-republique-en-date-du-23-fevrier-2014>
20. *Déclaration de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères, en réponse à une question sur l'Ukraine, à l'Assemblée nationale le 25 février 2014*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190554-declaration-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangees-en-r> (Consulté le 27.11.2022).
21. *Déclaration conjointe des ministres français, allemand et polonais des affaires étrangères, sur la situation en Ukraine, à Paris le 28 février 2014*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190575-declaration-conjointe-des-ministres-francais-allemand-et-polonais-des> (Consulté le 27.11.2022).
22. *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 1er mars 2014, sur la situation en Ukraine*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190584-presidence-de-la-republique-01032014-situation-en-ukraine> (Consulté le 27.11.2022).
23. *Entretien de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères, avec BFM TV le 3 mars 2014, sur la situation en Ukraine*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190600-entretien-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangees-avec-b> (Consulté le 27.11.2022).
24. *Entretien de M. Thierry Repentin, ministre des affaires européennes, avec RMC le 4 mars 2014, sur la situation en Ukraine*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190603-entretien-de-m-thierry-repentin-ministre-des-affaires-europeennes-ave> (Consulté le 27.11.2022).
25. *Conférence de presse de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères, sur la situation en Ukraine, à Rome le 6 mars 2014*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190629-conference-de-presse-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrange> (Consulté le 27.11.2022).
26. *Déclaration de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères, sur les relations franco-brésiliennes et sur la situation en Ukraine, à Paris le 19 mars 2014*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190734-laurent-fabius-19032014-relations-franco-bresiliennes-situation-ukraine> (Consulté le 27.11.2022).
27. *Déclaration de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères, sur la situation en Ukraine, à Bruxelles le 17 mars 2014*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190720-declaration-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangees-sur> (Consulté le 27.11.2022).
28. *Interview de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères, avec Europe 1 le 18 mars 2014, sur la situation en Ukraine*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190724-interview-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangees-avec-e> (Consulté le 28.11.2022).
29. *Interview de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de la défense, avec RMC et BFM TV le 20 mars 2014, sur la situation en Ukraine et sur les interventions militaires au Mali et en Centrafrique*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190745-interview-de-m-jean-yves-le>

- drian-ministre-de-la-defense-avec-rmc-et (Consulté le 28.11.2022).
30. *Déclaration de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères et du développement international, en réponse à une question sur la situation en Ukraine, à l'Assemblée nationale le 15 avril 2014.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190912-laurent-fabius-15042014-situation-en-ukraine> (Consulté le 28.11.2022).
  31. *Entretien de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères et du développement international, avec Europe 1, I-Télé et «Le Monde» le 20 avril 2014, sur la situation en Ukraine et en Syrie, la libération d'otages français, la diplomatie économique et sur les interventions militaires françaises au Mali et en Centrafrique.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/190981-entretien-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangeres-et-du-d> (Consulté le 28.11.2022).
  32. *Interview de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères et du développement international, avec France Inter le 5 mai 2014, sur la situation en Ukraine.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/191069-interview-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangeres-et-du-d> (Consulté le 28.11.2022).
  33. *Déclaration conjointe du président de la République et de la Chancelière de la République Fédérale d'Allemagne sur la situation en Ukraine, le 10 Mai 2014.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/191094-declaration-conjointe-du-president-de-la-republique-et-de-la-chanceliere> (Consulté le 28.11.2022).
  34. *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 28 mai 2014, sur la situation en Ukraine.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/191273-communique-de-la-presidence-de-la-republique-en-date-du-28-mai-2014-su> (Consulté le 28.11.2022).
  35. *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 30 juin 2014, sur la situation en Ukraine.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/191663-presidence-de-la-republique-30062014-situation-en-ukraine> (Consulté le 28.11.2022).
  36. *Interview de M. Harlem Désir, secrétaire d'Etat aux affaires européennes, avec RFI le 22 juillet 2014, sur la situation au Proche-Orient et en Ukraine.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/191865-interview-de-m-harlem-desir-secretaire-detat-aux-affaires-europeennes> (Consulté le 28.11.2022).
  37. *Interview de M. Kader Arif, secrétaire d'Etat aux anciens combattants et à la mémoire, avec Itélé le 14 août 2014, sur la politique économique du gouvernement, la situation en Irak et en Ukraine et sur le 70ème anniversaire du débarquement en Provence.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/192065-interview-de-m-kader-arif-secretaire-detat-aux-anciens-combattants-et> (Consulté le 28.11.2022).
  38. *Conférence de presse de M. François Hollande, Président de la République, sur la situation en Ukraine et en Irak, à Newport le 5 septembre 2014.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/192249-conference-de-presse-de-m-francois-hollande-president-de-la-republique> (Consulté le 28.11.2022).
  39. *Déclaration de M. François Hollande, Président de la République, sur la situation en Ukraine, à Milan le 17 octobre 2014.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/192635-francois-hollande-1710214-situation-en-ukraine> (Consulté le 28.11.2022).
  40. *Déclaration de M. Harlem Désir, secrétaire d'Etat aux affaires européennes, en réponse à une question sur la livraison du premier BPC Mistral à la Russie et la situation en Ukraine, au Sénat le 27 novembre 2014.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/193103-harlem-desir-27112014-livraison-bpc-mistral-en-russie-et-ukraine> (Consulté le 28.11.2022).
  41. *Point de presse conjoint de MM. François Hollande, Président de la République, et Noursoultan Nazarbaev, président du Kazakhstan, sur les relations franco-kazakhstanaises et sur la situation en Ukraine, à Astana le 5 décembre 2014.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/193209-point-de-presse-conjoint-de-mm-francois-hollande-president-de-la-repub> (Consulté le 28.11.2022).
  42. *Entretien de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères et du développement international, dans «L'Obs» du 8 janvier 2015, sur la question climatique, la lutte contre le terrorisme et sur la situation en Ukraine.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/193493-laurent-fabius-08012015-climat-lutte-terrorisme-et-situation-ukraine> (Consulté le 28.11.2022).
  43. *Conférence de presse de M. François Hollande, Président de la République, sur la situation en Ukraine, la lutte contre le terrorisme au niveau européen, l'Union économique et monétaire, la vente d'avions Rafale à l'Égypte, les relations franco-allemandes et sur la Grèce dans la Zone euro, à Bruxelles le 12 février 2015.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/194026-conference-de-presse-de-m-francois-hollande-president-de-la-republique> (Consulté le 29.11.2022).
  44. *Entretien de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères et du développement international, avec Itélé le 12 février 2015, sur les accords de Minsk sur l'Ukraine.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/193889-entretien-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangeres-et-du-d> (Consulté le 29.11.2022).
  45. *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 13 mai 2015, sur la situation en Ukraine et sur les relations franco-ukrainiennes.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/194817-communique-de-la-presidence-de-la-republique-en-date-du-13-mai-2015-su> (Consulté le 29.11.2022).
  46. *Entretien de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères et du développement international, dans «Le Journal du Dimanche» du 23 août 2015, sur la lutte contre le terrorisme, la question migratoire, le nucléaire iranien, la situation en Ukraine et sur la Conférence de Paris sur le climat.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/>

- 196006-entretien-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangeres-et-du-d (Consulté le 29.11.2022).
47. *Conférence de presse de M. Laurent Fabius, ministre des affaires étrangères et du développement international, sur les relations franco-chinoises, la question climatique, la situation en Syrie et en Ukraine et sur l'aide en faveur du développement du continent africain, à Pékin le 3 septembre 2015.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/196120-conference-de-presse-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrange> (Consulté le 29.11.2022).
48. *Déclaration de M. François Hollande, Président de la République, sur l'application des accords de Minsk sur l'Ukraine et sur la situation en Syrie, à Paris le 2 octobre 2015.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/196435-declaration-de-m-francois-hollande-president-de-la-republique-sur-la> (Consulté le 29.11.2022).
49. *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 30 décembre 2015, sur les accords de Minsk relatifs à l'Ukraine.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/197468-communique-de-la-presidence-de-la-republique-en-date-du-30-decembre-201> (Consulté le 29.11.2022).
50. *Déclaration de M. Jean-Marc Ayrault, ministre des affaires étrangères et du développement international, sur le couple franco-allemand dans la construction européenne, la situation en Ukraine et sur la crise des réfugiés, à Berlin le 22 février 2016.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/198055-declaration-de-m-jean-marc-ayrault-ministre-des-affaires-etrangeres-et> (Consulté le 29.11.2022).
51. *Déclaration de M. Jean-Marc Ayrault, ministre des affaires étrangères et du développement international, sur la situation en Ukraine, à Paris le 3 mars 2016.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/198170-declaration-de-m-jean-marc-ayrault-ministre-des-affaires-etrangeres-et> (Consulté le 30.11.2022).
52. *Conférence de presse de M. Jean-Marc Ayrault, ministre des affaires étrangères et du développement international, sur les accords de Minsk et la relance du processus de paix en Ukraine, à Kiev le 14 septembre 2016.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/200396-conference-de-presse-de-m-jean-marc-ayrault-ministre-des-affaires-etra> (Consulté le 30.11.2022).
53. *Déclaration de M. Jean-Marc Ayrault, ministre des affaires étrangères et du développement international, sur les accords de Minsk relatif à l'Ukraine, à Minsk le 29 novembre 2016.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/201390-declaration-de-m-jean-marc-ayrault-ministre-des-affaires-etrangeres-et> (Consulté le 30.11.2022).
54. *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 17 avril 2017, sur la situation en Ukraine.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/202778-presidence-de-la-republique-17042017-la-situation-en-ukraine> (Consulté le 30.11.2022).
55. *Conférence de presse conjointe de MM. Emmanuel Macron, Président de la République, et Vladimir Poutine, Président de la Fédération de Russie, sur les relations franco-russes et sur les conflits en Syrie et en Ukraine, à Versailles le 29 mai 2017.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/203301-conference-de-presse-conjointe-de-mm-emmanuel-macron-president-de-la-r> (Consulté le 30.11.2022).
56. *Déclaration de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, sur les relations franco-russes, la lutte contre le terrorisme, le conflit syrien, la question de la Libye, la situation en Ukraine et l'arme nucléaire en Corée du Nord, à Moscou le 8 septembre 2017.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/203605-declaration-de-m-jean-yves-le-drian-ministre-de-leurope-et-des-affair> (Consulté le 30.11.2022).
57. *Déclaration de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, sur la situation en Ukraine et les relations franco-ukrainiennes, à Kiev le 2 mars 2018.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/205254-declaration-de-m-jean-yves-le-drian-ministre-de-leurope-et-des-affair> (Consulté le 30.11.2022).
58. *Déclaration de M. Emmanuel Macron, Président de la République, sur les relations franco-russes, l'accord relatif au nucléaire iranien, le conflit syrien et sur la situation en Ukraine, à Saint-Petersbourg le 24 mai 2018.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/205859-declaration-de-m-emmanuel-macron-president-de-la-republique-sur-les-r> (Consulté le 01.12.2022).
59. *Déclaration de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, sur le conflit en Ukraine, à Berlin le 11 juin 2018.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/206022-jean-yves-le-drian-11062018-conflit-en-ukraine> (Consulté le 01.12.2022).
60. *Déclaration conjointe de M. Emmanuel Macron, Président de la République, et Mme Angela Merkel, Chancelière fédérale d'Allemagne, sur la situation dans l'est de l'Ukraine, le 28 décembre 2018.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/207622-declaration-conjointe-de-m-emmanuel-macron-president-de-la-republique> (Consulté le 01.12.2022).
61. *Déclaration de Mme Amélie de Montchalin, secrétaire d'Etat aux affaires européennes, sur l'Union européenne et l'Ukraine, la protection du patrimoine européen, le plastique à usage unique et sur l'état de droit en Europe, à Bruxelles le 21 mai 2019.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/270488-declaration-amelie-de-montchalin-21052019-construction-europeenne> (Consulté le 01.12.2022).
62. *Déclaration de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, sur l'échange de prisonniers entre la Russie et l'Ukraine, à Paris le 7 septembre 2019.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/270369-jean-yves-le-drian-07092019-france-ukraine> (Consulté le 01.12.2022).
63. *Déclaration de M. Emmanuel Macron, président de la République, sur la situation en Ukraine, à Paris le 9 décembre 2019.* URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/272301-emmanuel-macron-09122019-france-ukraine> (Consulté le 01.12.2022).

64. *Déclaration conjointe des ministres des affaires étrangères français et allemand sur le conflit en Ukraine, le 30 mars 2020*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/274994-ministere-de-leurope-et-des-affaires-etrangeres-30032020-ukraine> (Consulté le 01.12.2022).
65. *Déclaration de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, sur la situation en Ukraine, à Paris le 30 avril 2020*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/275094-jean-yves-le-drian-30042020-ukraine> (Consulté le 01.12.2022).
66. *Déclaration de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, sur les relations franco-ukrainiennes et le conflit du Haut-Karabagh, à Paris le 26 février 2021*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/278772-jean-yves-le-drian-26022021-france-ukraine> (Consulté le 01.12.2022).
67. *Déclaration des ministres des affaires étrangères du G7 sur la situation en Ukraine, le 18 mars 2021*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/279097-ministere-de-leurope-et-des-affaires-etrangeres-18032021-ukraine> (Consulté le 01.12.2022).
68. *Entretien de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, à France 2 le 22 avril 2021, sur la situation au Tchad suite au décès du président tchadien et les tensions entre l'Ukraine et la Russie*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/279631-jean-yves-le-drian-22042021-situation-au-tchad-tensions-ukraine-russie> (Consulté le 01.12.2022).
69. *Communiqué conjoint de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères et de M. Heiko Maas, ministre des affaires étrangères de la République fédérale d'Allemagne, en date du 15 novembre 2021, sur la situation sécuritaire en Ukraine*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/282488-ministere-de-leurope-et-des-affaires-etrangeres-15112021-ukraine> (Consulté le 01.12.2022).
70. *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 14 décembre 2021, sur la situation en Ukraine, la crise migratoire à la frontière de la Biélorussie et les tensions entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/282992-presidence-de-la-republique-14122021-france-russie> (Consulté le 01.12.2022).
71. *Déclaration de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, sur la situation en Ukraine, à Brest le 13 janvier 2022*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/283303-jean-yves-le-drian-13012022-ukraine> (Consulté le 02.12.2022).
72. *Communiqué conjoint de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, et de Mme Annalena Baerbock, ministre fédérale allemande des affaires étrangères sur la situation en Ukraine, le 18 février 2022*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/283959-ministere-de-leurope-et-des-affaires-etrangeres-18022022-ukraine> (Consulté le 02.12.2022).
73. *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 20 février 2022, sur la proposition d'organiser un sommet entre toutes les parties prenantes concernant la crise ukrainienne*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/283957-presidence-de-la-republique-20022022-ukraine> (Consulté le 02.12.2022).
74. *Entretien de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, avec France 2 le 22 février 2022, sur la crise ukrainienne*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/284062-entretien-jean-yves-le-drian-22022022-ukraine> (Consulté le 02.12.2022).
75. *Déclaration de M. Emmanuel Macron, Président de la République, sur l'attaque militaire de la Russie contre l'Ukraine, à Paris le 24 février 2022*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/284066-emmanuel-macron-24022022-ukraine> (Consulté le 02.12.2022).
76. *Déclaration des dirigeants du G7 sur l'invasion de l'Ukraine par les forces armées de la Fédération de Russie, le 24 février 2022*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/284113-presidence-de-la-republique-24022022-ukraine> (Consulté le 02.12.2022).

REFERENCES

- Sypko, B. (2021). Ukrainian sovereignty through the prism of the french National Assembly's meetings'es records. *The Ethnology notebooks*, 4 (160), 775—782. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2021.04.775> [in Ukrainian].
- Speech by Mr. Jacques Chirac, President of the Republic, on the partnership between NATO and Ukraine and on the place of Ukraine within Europe, Madrid, July 9, 1997*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/166379-discours-de-m-jacques-chirac-president-de-la-republique-sur-le-parten> (Last accessed: 25.11.2022) [in French].
- Joint press conference by Jacques Chirac, President of the Republic, with the President of Ukraine and representatives of the European Union, on relations between the European Union and Ukraine, in Paris on September 15, 2000*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/144731-conference-de-presse-conjointe-de-m-jacques-chirac-president-de-la-rep> (Last accessed: 25.11.2022) [in French].
- Interview of Mrs. Catherine Colonna, Minister Delegate for European Affairs, with RFI, on Franco-Polish relations, European construction and on the links between Ukraine and the European Union, in Warsaw on January 13, 2006*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/160082-catherine-colonna-13012006-relations-franco-polonaises-ukraine-et-ue> (Last accessed: 25.11.2022) [in French].
- Joint press conference by MM. Nicolas Sarkozy, President of the Republic, Viktor Ioutchenko, President of Ukraine, and Jose Manuel Barroso, President of the European Commission, on relations between the European Union and Ukraine, in Paris on September 9, 2008*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/172237-conference-de-presse-conjointe-de-mm-nicolas-sarkozy-president-de-la-r> (Last accessed: 25.11.2022) [in French].

- (2010). *Information report № 448 made on behalf of the European Affairs Committee on relations between the European Union and Ukraine. Ordinary session 2009–2010*. Paris: Senat [in French].
- (2011). *Information report № 692 made on behalf of the European Affairs Committee on relations between the European Union and Ukraine. Ordinary session 2010–2011*. Paris: Senat [in French].
- Рокков, В., & Серов, Р. (2022). Ukrainian-French discourse: peculiarities of interpretations of political reality. *European Political and Law Discourse* (Vol. 8, issue 1, pp. 178–189). DOI: 10.46340/eppd.2021.8.1.22 [in Ukrainian].
- Serov, R. (2020). Ukrainian-French discourse: interpretations of political reality in mass media. *Politicus* (Issue 1, pp. 74–81). DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020.1.12> [in Ukrainian].
- Turchyn, Ya. (2016). France's foreign policy towards Ukraine in the context of the Russian-Ukrainian conflict. *Actual problems of international relations and foreign policy. Proceedings of the 3rd Regional Scientific and Theoretical Conference (Lviv, March 24, 2016)* (Pp. 122–126). Lviv: NU LP [in Ukrainian].
- Press release from the Presidency of the Republic, dated December 2, 2013, on the situation in Ukraine*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/189750-presidence-de-la-republique-02122013-situation-en-ukraine> (Last accessed: 26.11.2022) [in French].
- Statement by Thierry Repentin, Minister for European Affairs, in response to a question on the situation in Ukraine, in the Senate on December 12, 2013*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/189838-declaration-de-m-thierry-repentin-ministre-des-affaires-europeennes-e> (Last accessed: 26.11.2022) [in French].
- Statement by Mr. François Hollande, President of the Republic, on the situation in Ukraine, in Paris on January 23, 2014*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190205-declaration-de-m-francois-hollande-president-de-la-republique-sur-la> (Last accessed: 26.11.2022) [in French].
- Interview of Mr. Laurent Fabius, Minister of Foreign Affairs, with Europe 1 on January 30, 2014, on foreign investments in France, the situation in Ukraine and Syria, Iranian nuclear power and on France and Arab countries*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190295-interview-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrange-res-avec-e> (Last accessed: 26.11.2022) [in French].
- Statement by Mr. Laurent Fabius, Minister for Foreign Affairs, on the situation in Ukraine, in Paris on February 1, 2014*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190311-declaration-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrange-res-sur> (Last accessed: 26.11.2022) [in French].
- Interview of Mr. Laurent Fabius, Minister of Foreign Affairs, with France Info on February 4, 2014, on the situation in the Central African Republic, Syria and Ukraine*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190346-interview-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrange-res-avec-f> (Last accessed: 26.11.2022) [in French].
- Joint press conference by Mr. François Hollande, President of the Republic, and Mrs. Angela Merkel, Chancellor of the Federal Republic of Germany, on Franco-German relations, the situation in Ukraine and European construction, in Paris on 19 February 2014*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190456-conference-de-presse-conjointe-de-m-francois-hollande-president-de-la> (Last accessed: 26.11.2022) [in French].
- Press release from the Presidency of the Republic, dated February 21, 2014, on the agreement signed in Ukraine between the Ukrainian President and the opposition*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190537-presidence-de-la-republique-21022014-accord-signé-en-ukraine> (Last accessed: 26.11.2022) [in French].
- Press release from the Presidency of the Republic, dated February 23, 2014, on the situation in Ukraine*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190545-communique-de-la-presidence-de-la-republique-en-date-du-23-fevrier-2014> (Last accessed: 26.11.2022) [in French].
- Statement by Mr. Laurent Fabius, Minister for Foreign Affairs, in response to a question on Ukraine, at the National Assembly on February 25, 2014*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190554-declaration-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrange-res-en-r> (Last accessed: 27.11.2022) [in French].
- Joint statement by the French, German and Polish foreign ministers on the situation in Ukraine, in Paris on February 28, 2014*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190575-declaration-conjointe-des-ministres-francais-allemand-et-polonais-des> (Last accessed: 27.11.2022) [in French].
- Press release from the Presidency of the Republic, dated March 1, 2014, on the situation in Ukraine*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190584-presidence-de-la-republique-01032014-situation-en-ukraine> (Last accessed: 27.11.2022) [in French].
- Interview of Mr. Laurent Fabius, Minister of Foreign Affairs, with BFM TV on March 3, 2014, on the situation in Ukraine*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190600-entretien-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrange-res-avec-b> (Last accessed: 27.11.2022) [in French].
- Interview of Mr. Thierry Repentin, Minister for European Affairs, with RMC on March 4, 2014, on the situation in Ukraine*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190603-entretien-de-m-thierry-repentin-ministre-des-affaires-europeennes-ave> (Last accessed: 27.11.2022) [in French].
- Press conference by Mr. Laurent Fabius, Minister for Foreign Affairs, on the situation in Ukraine, in Rome on March 6, 2014*. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190629-conference-de-presse-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrange> (Last accessed: 27.11.2022) [in French].

- Statement by Mr. Laurent Fabius, Minister for Foreign Affairs, on Franco-Brazilian relations and on the situation in Ukraine, in Paris on March 19, 2014.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190734-laurent-fabius-19032014-relations-franco-bresiliennes-situation-ukraine> (Last accessed: 27.11.2022) [in French].
- Statement by Mr. Laurent Fabius, Minister for Foreign Affairs, on the situation in Ukraine, in Brussels on 17 March 2014.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190720-declaration-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangees-sur> (Last accessed: 27.11.2022) [in French].
- Interview of Mr. Laurent Fabius, Minister of Foreign Affairs, with Europe 1 on March 18, 2014, on the situation in Ukraine.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190724-interview-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangees-avec-e> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Interview of Mr. Jean-Yves Le Drian, Minister of Defence, with RMC and BFM TV on March 20, 2014, on the situation in Ukraine and on the military interventions in Mali and the Central African Republic.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190745-interview-de-m-jean-yves-le-drian-ministre-de-la-defense-avec-rmc-et> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Statement by Mr. Laurent Fabius, Minister of Foreign Affairs and International Development, in response to a question on the situation in Ukraine, at the National Assembly on April 15, 2014.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190912-laurent-fabius-15042014-situation-en-ukraine> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Interview by Mr. Laurent Fabius, Minister of Foreign Affairs and International Development, with Europe 1, I-Tele and «Le Monde» on 20 April 2014, on the situation in Ukraine and Syria, the release of French hostages, the economic diplomacy and on French military interventions in Mali and the Central African Republic.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/190981-entretien-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangees-et-du-d> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Interview of Mr. Laurent Fabius, Minister of Foreign Affairs and International Development, with France Inter on May 5, 2014, on the situation in Ukraine.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/191069-interview-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etrangees-et-du-d> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Joint statement by the President of the Republic and the Chancellor of the Federal Republic of Germany on the situation in Ukraine, May 10, 2014.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/191094-declaration-conjointe-du-president-de-la-republique-et-de-la-chanceliere> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Press release from the Presidency of the Republic, dated May 28, 2014, on the situation in Ukraine.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/191273-commu-nique-de-la-presidence-de-la-republique-en-date-du-28-mai-2014-su> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Press release from the Presidency of the Republic, dated June 30, 2014, on the situation in Ukraine.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/191663-presidence-de-la-republique-30062014-situation-en-ukraine> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Interview of Mr. Harlem Desir, Secretary of State for European Affairs, with RFI on July 22, 2014, on the situation in the Middle East and in Ukraine.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/191865-interview-de-m-harlem-desir-secretaire-detat-aux-affaires-europeennes> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Interview of Mr. Kader Arif, Secretary of State for Veterans and Remembrance, with Itele on August 14, 2014, on the government's economic policy, the situation in Iraq and Ukraine and on the 70th anniversary of the landings in Provence.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/192065-interview-de-m-kader-arif-secretaire-detat-aux-anciens-combattants-et> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Press conference by Mr. Francois Hollande, President of the Republic, on the situation in Ukraine and Iraq, in New-Port on September 5, 2014.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/192249-conference-de-presse-de-m-francois-hollande-president-de-la-republique> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Statement by Mr. Francois Hollande, President of the Republic, on the situation in Ukraine, in Milan on October 17, 2014.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/192635-francois-hollande-1710214-situation-en-ukraine> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Statement by Mr. Harlem Desir, Secretary of State for European Affairs, in response to a question on the delivery of the first BPC Mistral to Russia and the situation in Ukraine, at the Senate on November 27, 2014.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/193103-harlem-desir-27112014-livraison-bpc-mistral-en-russie-et-ukraine> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Joint press briefing by MM. Francois Hollande, President of the Republic, and Noursoultan Nazarbaev, President of Kazakhstan, on Franco-Kazakhstan relations and the situation in Ukraine, in Astana on December 5, 2014.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/193209-point-de-presse-conjoint-de-mm-francois-hollande-president-de-la-repub> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Interview of Mr. Laurent Fabius, Minister of Foreign Affairs and International Development, in «L'Obs» of January 8, 2015, on the climate issue, the fight against terrorism and the situation in Ukraine.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/193493-laurent-fabius-08012015-climat-lutte-terrorisme-et-situation-ukraine> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Press conference by Mr. François Hollande, President of the Republic, on the situation in Ukraine, the fight against terrorism at European level, the Economic and Monetary*

- Union, the sale of Rafale planes to Egypt, French-Germany relations and on Greece in the Euro Zone, in Brussels on February 12, 2015.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/194026-conference-de-presse-de-m-francois-hollande-president-de-la-republique> (Last accessed: 28.11.2022) [in French].
- Interview of Mr. Laurent Fabius, Minister of Foreign Affairs and International Development, with Itele on February 12, 2015, on the Minsk agreements on Ukraine.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/193889-entretien-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etran-geres-et-du-d> (Last accessed: 29.11.2022) [in French].
- Press release from the Presidency of the Republic, dated May 13, 2015, on the situation in Ukraine and on Franco-Ukrainian relations.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/194817-communique-de-la-presidence-de-la-republique-en-date-du-13-mai-2015-su> (Last accessed: 29.11.2022) [in French].
- Interview by Mr. Laurent Fabius, Minister of Foreign Affairs and International Development, in «Le Journal du Dimanche» of August 23, 2015, on the fight against terrorism, the migration issue, the Iranian nuclear issue, the situation in Ukraine and on the Paris Climate Conference.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/196006-entretien-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etran-geres-et-du-d> (Last accessed: 29.11.2022) [in French].
- Press conference by Mr. Laurent Fabius, Minister for Foreign Affairs and International Development, on Franco-Chinese relations, the climate issue, the situation in Syria and Ukraine and on aid for the development of the African continent, in Beijing September 3, 2015.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/196120-conference-de-presse-de-m-laurent-fabius-ministre-des-affaires-etran-ge> (Last accessed: 29.11.2022) [in French].
- Statement by Mr. Francois Hollande, President of the Republic, on the application of the Minsk agreements on Ukraine and on the situation in Syria, in Paris on October 2, 2015.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/196435-declaration-de-m-francois-hollande-president-de-la-republique-sur-la> (Last accessed: 29.11.2022) [in French].
- Press release from the Presidency of the Republic, dated December 30, 2015, on the Minsk agreements relating to Ukraine.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/197468-communique-de-la-presidence-de-la-republique-en-date-du-30-decembre-201> (Last accessed: 29.11.2022) [in French].
- Statement by Mr. Jean-Marc Ayrault, Minister of Foreign Affairs and International Development, on the Franco-German couple in European construction, the situation in Ukraine and the refugee crisis, in Berlin on February 22, 2016.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/198055-declaration-de-m-jean-marc-ayrault-ministre-des-affaires-etran-geres-et> (Last accessed: 29.11.2022) [in French].
- Statement by Jean-Marc Ayrault, Minister of Foreign Affairs and International Development, on the situation in Ukraine, in Paris on March 3, 2016.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/198170-declaration-de-m-jean-marc-ayrault-ministre-des-affaires-etran-geres-et> (Last accessed: 29.11.2022) [in French].
- Press conference by Jean-Marc Ayrault, Minister of Foreign Affairs and International Development, on the Minsk agreements and the relaunch of the peace process in Ukraine, in Kiev on September 14, 2016.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/200396-conference-de-presse-de-m-jean-marc-ayrault-ministre-des-affaires-etran-geres-et> (Last accessed: 30.11.2022) [in French].
- Statement by Mr. Jean-Marc Ayrault, Minister of Foreign Affairs and International Development, on the Minsk agreements relating to Ukraine, in Minsk on 29 November 2016.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/201390-declaration-de-m-jean-marc-ayrault-ministre-des-affaires-etran-geres-et> (Last accessed: 30.11.2022) [in French].
- Press release from the Presidency of the Republic, dated April 17, 2017, on the situation in Ukraine.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/202778-presidence-de-la-republique-17042017-la-situation-en-ukraine> (Last accessed: 30.11.2022) [in French].
- Joint press conference by MM. Emmanuel Macron, President of the Republic, and Vladimir Poutine, President of the Russian Federation, on Franco-Russian relations and on the conflicts in Syria and Ukraine, in Versailles on May 29, 2017.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/203301-conference-de-presse-conjointe-de-mm-emmanuel-macron-president-de-la-r> (Last accessed: 30.11.2022) [in French].
- Statement by Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs, on Franco-Russian relations, the fight against terrorism, the Syrian conflict, the question of Libya, the situation in Ukraine and the nuclear weapon in North Korea, in Moscow on September 8, 2017.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/203605-declaration-de-m-jean-yves-le-drian-ministre-de-leurope-et-des-affair> (Last accessed: 30.11.2022) [in French].
- Statement by Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs, on the situation in Ukraine and Franco-Ukrainian relations, in Kyiv on March 2, 2018.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/205254-declaration-de-m-jean-yves-le-drian-ministre-de-leurope-et-des-affair> (Last accessed: 30.11.2022) [in French].
- Statement by Mr. Emmanuel Macron, President of the Republic, on Franco-Russian relations, the Iranian nuclear agreement, the Syrian conflict and the situation in Ukraine, in Saint Petersburg on May 24, 2018.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/205859-declaration-de-m-emmanuel-macron-president-de-la-republique-sur-les-r> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Statement by Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs, on the conflict in Ukraine, in Berlin on June 11, 2018.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/206111-declaration-de-m-jean-yves-le-drian-ministre-de-leurope-et-des-affair> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].

- fr/discours/206022-jean-yves-le-drian-11062018-conflit-en-ukraine (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Joint statement by Mr. Emmanuel Macron, President of the Republic, and Mrs. Angela Merkel, Federal Chancellor of Germany, on the situation in eastern Ukraine, December 28, 2018.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/207622-declaration-conjointe-de-m-emmanuel-macron-president-de-la-republique> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Statement by Ms Amélie de Montchalin, Secretary of State for European Affairs, on the European Union and Ukraine, the protection of European heritage, single-use plastic and the rule of law in Europe, in Brussels on 21 May 2019.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/270488-declaration-amelie-de-montchalin-21052019-construction-europeenne> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Statement by Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs, on the exchange of prisoners between Russia and Ukraine, in Paris on September 7, 2019.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/270369-jean-yves-le-drian-07092019-france-ukraine> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Statement by Mr. Emmanuel Macron, President of the Republic, on the situation in Ukraine, in Paris on December 9, 2019.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/272301-emmanuel-macron-09122019-france-ukraine> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Joint statement by the French and German foreign ministers on the conflict in Ukraine, March 30, 2020.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/274994-ministere-de-leurope-et-des-affaires-etrangeres-30032020-ukraine> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Statement by Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs, on the situation in Ukraine, in Paris on April 30, 2020.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/275094-jean-yves-le-drian-30042020-ukraine> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Statement by Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs, on Franco-Ukrainian relations and the Nagorno-Karabakh conflict, in Paris on February 26, 2021.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/278772-jean-yves-le-drian-26022021-france-ukraine> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Statement by G7 Foreign Ministers on the situation in Ukraine, 18 March 2021.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/279097-ministere-de-leurope-et-des-affaires-etrangeres-18032021-ukraine> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Interview by Mr. Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs, to France 2 on April 22, 2021, on the situation in Chad following the death of the Chadian President and the tensions between Ukraine and Russia.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/279631-jean-yves-le-drian-22042021-situation-au-tchad-tensions-ukraine-russie> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Joint press release by Mr. Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs and Mr. Heiko Maas, Minister for Foreign Affairs of the Federal Republic of Germany, dated 15 November 2021, on the security situation in Ukraine.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/282488-ministere-de-leurope-et-des-affaires-etrangeres-15112021-ukraine> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Press release from the Presidency of the Republic, dated December 14, 2021, on the situation in Ukraine, the migration crisis on the border with Belarus and the tensions between Armenia and Azerbaijan.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/282992-presidence-de-la-republique-14122021-france-russie> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Statement by Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs, on the situation in Ukraine, in Brest on January 13, 2022.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/283303-jean-yves-le-drian-13012022-ukraine> (Last accessed: 01.12.2022) [in French].
- Joint press release by Mr. Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs, and Ms. Annalena Baerbock, German Federal Minister for Foreign Affairs on the situation in Ukraine, 18 February 2022.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/283959-ministere-de-leurope-et-des-affaires-etrangeres-18022022-ukraine> (Last accessed: 02.12.2022) [in French].
- Press release from the Presidency of the Republic, dated February 20, 2022, on the proposal to organize a summit between all stakeholders regarding the Ukrainian crisis.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/283957-presidence-de-la-republique-20022022-ukraine> (Last accessed: 02.12.2022) [in French].
- Interview of Mr. Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs, with France 2 on February 22, 2022, on the Ukrainian crisis.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/284062-entretien-jean-yves-le-drian-22022022-ukraine> (Last accessed: 02.12.2022) [in French].
- Statement by Mr. Emmanuel Macron, President of the Republic, on Russia's military attack on Ukraine, in Paris on February 24, 2022.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/284066-emmanuel-macron-24022022-ukraine> (Last accessed: 02.12.2022) [in French].
- G7 Leaders' Statement on the Invasion of Ukraine by the Armed Forces of the Russian Federation, 24 February 2022.* Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/284113-presidence-de-la-republique-24022022-ukraine> (Last accessed: 02.12.2022) [in French].